

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24.10.2006, sp. zn. 21 Cdo 2203/2006, ECLI:CZ:NS:2006:21.CDO.2203.2006.1

Číslo: 69/2007

Právní věta: Jen takový zůstavitel, jemuž zdravotní nebo jiná překážka objektivně znemožňuje číst nebo psát, může platně pořídit závěť ve smyslu ustanovení § 476c obč. zák. (§ 40 odst. 1 obč. zák.).

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 24.10.2006

Spisová značka: 21 Cdo 2203/2006

Číslo rozhodnutí: 69

Číslo sešitu: 7

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Dědictví

Předpisy: § 118a odst. 1 písm. c) předpisu č. 99/1963Sb.
§ 118a odst. 3 písm. c) předpisu č. 99/1963Sb.
§ 175k odst. 1 písm. c) předpisu č. 99/1963Sb.
§ 175k odst. 2 písm. c) předpisu č. 99/1963Sb.
§ 5 předpisu č. 99/1963Sb.
§ 80 písm. c) předpisu č. 99/1963Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobce se žalobou podanou u Okresního soudu Brno-venkov dne 19. 7. 2000 domáhal určení, že „závěť zůstavitele J. N., zemřelého dne 28. 6. 1999, datovaná dnem 12. 6. 1999, podle níž byl dědicem veškerého majetku zůstavitele určen žalovaný, není platnou závětí.“ Uvedl, že „dne 28. 6. 1999 zemřel jeho otec J. N.;“ že „v dědickém řízení vedeném u Okresního soudu Brno-venkov pod sp. zn. 13 D 1148/99 byla předložena listina s datem 12. 6. 1999 s tím, že se jedná o závěť jeho otce J. N., pořízenou dle ustanovení § 476c obč. zák.;“ že „závěť měla sepsat tchýně zůstavitele L. V., přičíst ji měl syn zemřelé zůstavitelovy manželky J. P. a ve funkci tří svědků měli vystupovat L. V., její bratr J. M. a J. P.;“ že „touto závětí byl ustanoven dědicem veškerého majetku jeho otce žalovaný;“ že „zůstavitel v okamžiku sepisu závěti nebyl osobou, která splňuje podmínku ustanovení § 476c obč. zák., a sice, že nemůže psát;“ že „skutkový děj, jak měla být závěť sepsána, tak, jak je popisován osobami vystupujícími ve funkci svědků, považuje za značně nepravděpodobný;“ že „ve výpovědích těchto tří svědků shledává rozpory;“ že „J. P. ve své výpovědi uvádí, že dva až tři dny před dnem sepsání závěti jej zůstavitel zavolal na mobilní telefon;“ že „L. V. uvádí, že třem přicházejícím osobám zůstavitel v den sepisu závěti otevřel a společně šli všichni do pokoje;“ že „nejprve si, dle výpovědi L. V., zůstavitel učinil písemné poznámky, jak si věc představuje;“ že „existenci písemných poznámek potvrzuje i výpověď J. P.;“ že považuje „za zcela nepravděpodobné, aby se osoba, která je

sice ve špatném zdravotním stavu, avšak zvládne zatelefonovat, poté otevřít dveře a dokonce učinit písemné poznámky, nemohla podepsat;“ že navíc má „reálný důvod se domnívat, že po 12. 6. 1999, tj. po datu údajného sepsání závěti, jeho otec převzal na poště doporučenou zásilku a že tudíž na poště svým podpisem potvrdil převzetí této zásilky;“ že „existence písemným poznámek, učiněných zůstavitelem bezprostředně před sepisem závěti, sama o sobě vylučuje možnost testování této osoby formou dle ustanovení § 476c obč. zák.;“ dále že „J. P. ve své výpovědi uvedl, že nemůže říci, že celou listinu zůstavitel diktoval slovo od slova, spíše pronášel jednotlivé útržky;“ že „v podstatě souladná je výpověď L. V., která uvádí, že některé části zůstavitel přímo diktoval a ona listinu stylizovala do konečné podoby;“ že „tato okolnost sama o sobě má značný vliv na neplatnost závěti;“ že „jakákoliv pomoc při formulování závěti by ze strany osob svědků neměla být přípustná;“ že „výpověď J. M. je v tomto ohledu odlišná, jelikož tento svědek uvádí, že text zůstavitel pisatelce diktoval;“ že „dle výpovědi J. P. zůstavitel mluvil poměrně tiše, a naopak dle výpovědi J. M. zůstavitel mluvil tak, že mu tento již starší člověk, u něhož lze předpokládat horší sluch, rozuměl každé slovo;“ že výpověď svědka J. M. „považuje vzhledem ke zdánlivým maličkostem za odlišnou od výpovědi L. V. a J. P.;“ že „považuje za sporné, zda J. M. vůbec byl přítomen sepisu této závěti a zda podpis J. M. pod touto závětí je pravý;“ že „pod závětí se tento svědek podepsal jako J. M., pod svou výpovědí učiněnou v řízení o dědictví se však podepsal jako M. J.;“ že „změnu pořadí, v němž osoba píše své jméno a příjmení, považuje za spíše výjimečnou;“ že „pokud jde o formální stránku závěti, není z textu závěti zcela jasně zřetelné, jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho pravou vůli;“ že „je nepřípustné, aby se tento formální nedostatek odstraňoval pomocí výpovědi svědků v řízení o dědictví na přímo položenou otázku, týkající se projevu souhlasu zůstavitele.“

O k r e s n í s o u d Brno-venkov rozsudkem ze dne 19. 2. 2003 žalobu zamítl a rozhodl, že žalobce je povinen zaplatit žalovanému na náhradě nákladů řízení částku 6450 Kč k rukám zástupce žalovaného a že žalobce je povinen zaplatit České republice na účet Okresního soudu Brno-venkov na náhradě nákladů řízení částku 16 228 Kč.

Vycházel ze závěru, že „bylo prokázáno, že na základě znalcům dostupné zdravotní dokumentace zůstavitele by zůstavitel objektivně měl být schopen číst a psát;“ že „pokud zůstavitel v úvodu závěti stvrzuje, že jeho zdravotní stav mu neumožňuje psát, pak je nutno respektovat subjektivní pocit zůstavitele, který se s ohledem na svůj zdravotní stav necítí způsobilým psát;“ že „neobstojí případné možnosti zůstavitele pořídit závěť vlastnoruční dle § 476a obč. zák. či závěť se svědky dle § 476b obč. zák., když zůstavitel se s ohledem na svoje subjektivní pocity sám rozhodne pořídit závěť dle § 476c obč. zák.;“ že „žalobcem uplatňovaný restriktivní, přísný výklad § 476c obč. zák. nemá opodstatnění;“ že „byly splněny všechny zákonné předpoklady, které vyžaduje ustanovení § 476c obč. zák.;“ že „zůstavitel projevilsouhlas s touto závětí dle § 476c odst. 2 obč. zák., když v úvodu poslední vůle se píše: «ústně sděluji...» a v závěru se objevuje: «ano, toto je moje poslední vůle a takto s ní souhlasím;» že „naplňování formálních znaků § 476c obč. zák. nemůže být v rozporu s projevem vůle zůstavitele, který byl svobodný, vážný, určitý a srozumitelný;“ že „zůstavitel trpěl vážným onemocněním v době pořízení této závěti dne 12. 6. 1999;“ že „zůstavitel byl schopen v době pořízení závěti rozpoznat následky svého jednání;“ že „ustanovení § 476c obč. zák. nevyžaduje, aby zůstavitel objektivně nebyl schopný číst nebo psát, pouze se zde uvádí, že se má jednat o zůstavitele, který nemůže číst nebo psát;“ že „pokud se tedy takovýto zůstavitel cítí tak, že nemůže číst nebo psát, pak je osobou způsobilou pro pořízení závěti dle § 476c obč. zák.;“ dále že žalobce „nesdělil žádné podstatné rozpory, které by zpochybňovaly věrohodnost skutečností, ke kterým svědci vypovídali;“ že „z obecných lidských zkušeností je nutno zohlednit věk svědků, dobu, která od pořízení závěti uplynula,“ a že „L. V., J. M. a J. P. jsou svědky, kteří splňují rovněž předpoklady v § 476e, § 476f obč. zák.“

K odvolání žalobce K r a j s k ý s o u d v Brně rozsudkem ze dne 17. 9. 2004 rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že „se určuje, že závěť zůstavitele J. N., zemřelého 28. 6. 1999, datovaná 12. 6.

1999, kterou byl veškerý majetek odkázán J. V., není platnou závětí;“ rozhodl, že žalovaný je povinen zaplatit žalobci náhradu nákladů řízení před soudem prvního stupně ve výši 11 675 Kč k rukám advokáta JUDr. P. S.; že žalovaný je povinen zaplatit České republice, na účet Okresního soudu Brno-venkov, náklady řízení ve výši 16 228 Kč do 15 dnů od právní moci rozsudku; rozhodl, že žalovaný je povinen zaplatit žalobci náhradu nákladů řízení před odvolacím soudem ve výši 7350 Kč k rukám advokáta JUDr. P. S.“ Shodně se soudem prvního stupně dospěl k závěru, že „z provedeného dokazování lze mít za prokázané, že zůstavitel byl dne 12. 6. 1999, tedy v den, kdy byla sepsána předmětná závěť, schopen číst a psát;“ že „tato skutečnost vyplývá zejména ze znaleckých posudků MUDr. J. L. a Doc. MUDr. Z. B., CSc., a nasvědčuje mu také skutečnost, že podpis zůstavitele z doby předcházející sepsání závěti na prohlášení poplatníka daně z příjmů z ledna 1999 je shodný s jeho podpisem učiněným v souvislosti s jeho hospitalizací dne 19. 6. 1999, tedy sedm dnů po sepsu závěti.“ Na rozdíl od soudu prvního stupně však vycházel k závěru, že „ustanovení § 476c obč. zák. má chránit vyjádření vůle zůstavitele nacházejícího se v mimořádné situaci (nemůže číst nebo psát), a není jen jedním ze zákonných způsobů, které může zůstavitel, bez existence mimořádné situace, zvolit k porřízení závěti;“ že „tento závěr vyplývá i z jazykového výkladu ustanovení § 476c obč. zák., které hovoří o zůstaviteli, který «nemůže», nikoliv «nechce» číst nebo psát;“ že „pouze nutnost do určité míry objektivizovat tuto mimořádnou situaci umožní při tomto způsobu porřízení závěti minimalizovat možnost ovlivnění vůle zůstavitele či dokonce porřízení závěti zcela bez vůle zůstavitele;“ že „touto objektivizací je nutno chápat pečlivé zjištění všech okolností konkrétního případu, tedy těch, které porřízení předmětné závěti předcházely, i těch, které souvisejí přímo s jejím porřením, a jejich hodnocení ve vzájemné souvislosti tak, aby byl co nejpodrobněji postižen skutkový děj;“ že „i z vývoje právní úpravy a judikatury vyplývá, že je nutno v každém jednotlivém případě zkoumat mimořádné okolnosti, které zůstaviteli, jenž uměl psát, bránily v sepsání závěti vlastní rukou, či v podpisu závěti, kterou vlastní rukou nenapsal;“ že tedy „nebyla splněna podmínka nemožnosti číst a psát na straně zůstavitele, jak je vyžadována ustanovením § 476c obč. zák.;“ že „závěť datovaná 12. 6. 1999 je proto neplatná podle ustanovení § 40 odst. 1 obč. zák., když nebyla učiněna ve formě stanovené zákonem;“ že „jestliže je předmětná závěť neplatná pro nedostatek formy, bylo již pro rozhodnutí ve věci nadbytečné zabývat se způsobilostí zůstavitele k právním úkonům ke dni sepsu předmětné závěti, tedy další podmínkou její platnosti.“

Proti tomuto rozsudku odvolacího soudu podal žalovaný dovolání. Přípustnost dovolání dovozuje z ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. Namítá, že „již v řízení před notářskou komisařkou JUDr. R. Š. byla vznesena obecná námitka platnosti či neplatnosti závěti zůstavitele;“ že „tato námitka nebyla i přes právní poučení nikterak konkretizována;“ že „obecná námitka spočívala pouze v konstatování nepříznivého zdravotního stavu zůstavitele z důvodů vážné choroby;“ že „žalovaný v této fázi řízení poukazoval, i s odkazem na ustanovení § 37 obč. zák., na nutnost konkretizace obecné námítky žalobce vztahující se k platnosti, či neplatnosti závěti;“ že „žalovaný uplatnil požadavek na konkretizaci obecné námítky, a to i ve vztahu k ustanovení § 476c obč. zák., avšak žalobce konkretizoval své námitky až v podané žalobě dne 19. 7. 2000;“ že „hodnocení důkazů, ať již jednotlivě, nebo ve vzájemném souhrnu, je nezadatelným právem (§ 132 o. s. ř.) soudu prvního stupně a tento se citovaným ustanovením řídil;“ že „žalobce neměl se zůstavitelem v rozhodné době žádný kontakt, a tudíž nebyl schopen uvést jakékoliv konkrétní údaje či skutečnosti, které by opravňovaly ke zpochybňování právní způsobilosti zůstavitele k právnímu úkonu, jakým je porřízení závěti;“ že „zůstavitel i přes své vážné onemocnění nebyl omezen ve způsobilosti k právním úkonům;“ že „nebylo provedenými důkazy spolehlivým způsobem vyvráceno tvrzení žalovaného, že se pro tuto formu porřízení závěti zůstavitel rozhodl z důvodu momentální – krátkodobé únavy, nebo z důvodu obavy, aby právní úkon, který se rozhodl učinit, měl veškeré náležitosti;“ že „zůstavitel se pro formu závěti podle ustanovení § 476c obč. zák. rozhodl svobodně, vážně, určitě a srozumitelně;“ že odvolací soud, „aniž by prováděl jakýkoliv důkaz ve vztahu ke splnění zákonné podmínky «nemůže číst nebo psát» se zabývá otázkou platnosti právního úkonu s odkazem na ustanovení § 37 obč. zák.;“ že odvolací soud „nebere vůbec v úvahu obsah důkazů provedených soudem prvního stupně a své

rozhodnutí opírá o zcela účelovou výpověď svědka Ing. J. F., který byl společníkem zůstavitele v obchodní firmě D., s. r. o., a má zájem na výsledku této právní věci tak, aby se žalovaný nestal na základě závěti ze dne 12. 6. 1999 společníkem obchodní firmy D., s. r. o.,“ a „své rozhodnutí opírá o obecná vyjádření žalobce;“ že „již v odvolacím řízení poukazoval rovněž na obsah rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 8. 4. 1999, sp. zn. 1778/98,“ tedy na to, že „je otázkou, zda jsou vůbec splněny v tomto případě předpoklady ustanovení § 175k odst. 2 a § 80 písm c) o. s. ř., když na pokyn notáře bylo v tomto řízení žalováno na určení neplatnosti závěti.“ Navrhuje, aby Nejvyšší soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

Žalobce uvedl, že „právní názor odvolacího soudu v této věci, a tedy i jeho rozhodnutí ve věci, je (na rozdíl od názoru soudu prvního stupně) zcela správné a zákonné,“ a navrhl, aby dovolací soud dovolání buď odmítl anebo zamítl a přiznal žalobci „náhradu nákladů právního zastoupení v dovolacím řízení“.

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno oprávněnou osobou (účastníkem řízení) ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř. a že jde o rozsudek, proti kterému je podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. dovolání přípustné, přezkoumal napadený rozsudek ve smyslu ustanovení § 242 o. s. ř. bez nařízení jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.) a dospěl k závěru, že dovolání je opodstatněné.

N e j v y š š í s o u d zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Z obsahu spisu vyplývá, že v řízení o dědictví po J. N., zemřelém dne 28. 6. 1999 (dále též jen „zůstavitel“), vedeném Okresním soudem Brno-venkov pod sp. zn. 13 D 1148/99, byla předložena allografní závěť pořízená ve smyslu ustanovení § 476c obč. zák., datovaná dne 12. 6. 1999, povolávající k dědění veškerého zůstavitelova majetku žalovaného, a že usnesením Okresního soudu Brno-venkov ze dne 19. 4. 2000, bylo žalobci uloženo, aby ve lhůtě jednoho měsíce ode dne právní moci usnesení podal u Okresního soudu Brno-venkov proti žalovanému žalobu na určení, že „závěť zůstavitele s datem 12. 6. 1999 není platnou závětí.“

Podle ustanovení § 476c odst. 1 obč. zák. zůstavitel, který nemůže číst nebo psát, projeví svoji poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky v listině, která musí být přečtena a přítomnými svědky podepsána. Přitom musí před nimi potvrdit, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Pisatelem a předčitatelem může být i svědek; pisatel však nesmí být zároveň předčitatelem. Podle ustanovení § 476c odst. 2 obč. zák. v listině musí být uvedeno, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, kdo listinu napsal a kdo nahlas přečetl a jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho pravou vůli. Listinu musí svědci podepsat.

Ustanovení § 476c obč. zák. zpřísňuje podmínky pro pořízení allografní závěti osobami, které nemohou číst nebo psát. Listina obsahující zůstavitelovu závěť (dále již jen „listina“) musí v tomto případě obsahovat označení osoby zůstavitele; údaj o tom, že zůstavitel nemůže číst nebo psát; celý obsah zůstavitelovy poslední vůle, a to v řeči, kterou svědci, pisatel i předčítatel znají, neboť na rozdíl od allografní závěti pořízené ve smyslu ustanovení § 476b obč. zák. tyto osoby musejí znát obsah závěti; jméno osoby, která listinu napsala (pisatel); jméno osoby, která listinu nahlas přečetla (předčítatel); údaj o tom, jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho pravou vůli; podpisy všech tří svědků (pisatel a předčítatel listinu podepsat nemusí, nejsou-li současně svědky).

Zvláštní povaha úkonu závěti učiněné ve smyslu ustanovení § 476c obč. zák., vyplývající z oslabené

pozice zůstavitele při pořizování takové závěti, vyžaduje, aby všichni tři svědkové úkonu, včetně pisatele a předčitatele, nejsou-li též svědky, byli současně a nepřetržitě přítomni při celém úkonu pořizování závěti, tedy při prohlášení zůstavitele o tom, jaká je jeho poslední vůle; při sepisu listiny; při jejím přečtení; při tom, když zůstavitel potvrdí, že listina obsahuje jeho pravou vůli a při podpisu svědků.

Jen takový výklad ustanovení § 476c odst. 1 obč. zák. totiž vyjadřuje žádoucí ochranu práv zůstavitele při činění tak zásadního právního úkonu, jakým je pořízení závěti (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 2004, č. j. [30 Cdo 164/2004](#), uveřejněný v časopise Soudní judikatura pod č. 125, ročník 2004).

Zpřísnění podmínek pro pořízení allografní závěti podle ustanovení § 476c obč. zák. slouží k ochraně práv zůstavitele, jemuž – jak vyplývá z logického i jazykového výkladu tohoto zákonného ustanovení – objektivně existující handicap (zpravidla zdravotní) znemožňuje číst nebo psát, tedy pořídit závěť ve smyslu ustanovení § 476a obč. zák. (hollografní závěť) nebo § 476b obč. zák. (allografní závěť se dvěma svědky). Zůstavitel, který není takto handicapován, proto nemůže platně pořídit závěť ve smyslu ustanovení § 476c obč. zák. (§ 40 odst. 1 obč. zák.).

Žalovaný v dovolání vyjadřuje nesouhlas se závěrem odvolacího soudu, že „nebyla splněna podmínka nemožnosti číst a psát na straně zůstavitele;“ zejména namítá, že „hodnocení důkazů, ať již jednotlivě, nebo ve vzájemném souhrnu, je nezadatelným právem (§ 132 o. s. ř.) soudu prvního stupně a tento se citovaným ustanovením řídil;“ že „žalobce neměl se zůstavitelem v rozhodné době žádný kontakt, a tudíž nebyl schopen uvést jakékoliv konkrétní údaje či skutečnosti, které by opravňovaly ke zpochybňování právní způsobilosti zůstavitele k právnímu úkonu, jakým je pořízení závěti;“ že „zůstavitel i přes své vážné onemocnění nebyl omezen ve způsobilosti k právním úkonům;“ že „nebylo provedenými důkazy spolehlivým způsobem vyvráceno tvrzení žalovaného, že se pro tuto formu pořízení závěti zůstavitel rozhodl z důvodu momentální – krátkodobé únavy, nebo z důvodu obavy, aby právní úkon, který se rozhodl učinit, měl veškeré náležitosti;“ že „zůstavitel se pro formu závěti podle ustanovení § 476c obč. zák. rozhodl svobodně, vážně, určitě a srozumitelně;“ že odvolací soud „aniž by prováděl jakýkoliv důkaz ve vztahu ke splnění zákonné podmínky «nemůže číst nebo psát,» se zabývá otázkou platnosti právního úkonu s odkazem na ustanovení § 37 obč. zák.;“ že odvolací soud „nebere vůbec v úvahu obsah důkazů provedených soudem prvního stupně a své rozhodnutí opírá o zcela účelovou výpověď svědka Ing. J. F., který byl společníkem zůstavitele v obchodní firmě D., s. r. o., a má zájem na výsledku této právní věci tak, aby se žalovaný nestal na základě závěti ze dne 12. 6. 1999 společníkem obchodní firmy D., s. r. o.,“ a „své rozhodnutí opírá o obecná vyjádření žalobce.“

Podle ustanovení § 241a odst. 3 o. s. ř., je-li dovolání přípustné podle § 237 odst. 1 písm. a) a b) o. s. ř., lze dovolání podat také z důvodu, že rozhodnutí vychází ze skutkového zjištění, které nemá podle obsahu spisu v podstatné části oporu v provedeném dokazování.

Za skutkové zjištění, které nemá oporu v provedeném dokazování, je třeba ve smyslu citovaného ustanovení rozumět výsledek hodnocení důkazů soudem, který neodpovídá postupu vyplývajícímu z ustanovení § 132 o. s. ř., protože soud vzal v úvahu skutečnosti, které z provedených důkazů nebo přednesů účastníků nevyplývaly ani jinak nevyšly za řízení najevo, protože soud pominul rozhodné skutečnosti, které byly provedenými důkazy prokázány nebo vyšly za řízení najevo, nebo protože v hodnocení důkazů, popř. poznatků, které vyplývaly z přednesů účastníků nebo které vyšly najevo jinak, z hlediska závažnosti (důležitosti), zákonnosti, pravdivosti, event. věrohodnosti, je logický rozpor, nebo jestliže hodnocení důkazů odporuje ustanovením § 133 až § 135 o. s. ř. Skutkové zjištění nemá oporu v provedeném dokazování v podstatné části tehdy, týká-li se skutečností, které byly významné pro posouzení věci z hlediska hmotného práva.

Dovolacím důvodem podle ustanovení § 241a odst. 3 o. s. ř. lze napadnout výsledek činnosti soudu při hodnocení důkazů, na jehož nesprávnost lze usuzovat – jak vyplývá ze zásady volného hodnocení důkazů – jen ze způsobu, jak k němu soud dospěl. Nelze-li soudu v tomto směru vytknout žádné pochybení, není možné ani polemizovat s jeho skutkovými závěry (např. namítat, že soud měl uvěřit jinému svědkovi, že některý důkaz není ve skutečnosti pro skutkové zjištění důležitý apod.). Znamená to, že hodnocení důkazů, a tedy ani skutkové zjištění jako jeho výsledek, z jiných než z výše uvedených důvodů nelze dovoláním úspěšně napadnout.

Odvolací soud (shodně se soudem prvního stupně) dospěl k závěru, že „z provedeného dokazování lze mít za prokázané, že zůstavitel byl dne 12. 6. 1999, tedy v den, kdy byla sepsána předmětná závěť, schopen číst a psát;“ že „tato skutečnost vyplývá zejména ze znaleckých posudků MUDr. J. L. a Doc. MUDr. Z. B., CSc., a nasvědčuje mu také skutečnost, že podpis zůstavitele z doby předcházející sepsání závěti na prohlášení poplatníka daně z příjmů z ledna 1999, je shodný s jeho podpisem učiněným v souvislosti s jeho hospitalizací dne 19. 6. 1999, tedy sedm dnů po sepsu závěti.“

Citovaný závěr odvolacího soudu má oporu v provedeném dokazování a dovolací soud s ním souhlasí; námitky uplatněné dovolatelem jej nejsou způsobilé zpochybnit.

Dovolatel v dovolání rovněž namítá, že „již v odvolacím řízení poukazoval na to, že je otázkou, zda jsou vůbec splněny v tomto případě předpoklady ustanovení § 175k odst. 2 a § 80 písm. c) o. s. ř., když na pokyn notáře bylo v tomto řízení žalováno na určení neplatnosti závěti.“

Podle ustanovení § 175k odst.1 o. s. ř., jestliže někdo před potvrzením nabytí dědictví tvrdí, že je dědicem, a popírá právo jiného dědice, který dědictví neodmítl, vyšetří soud podmínky dědického práva obou a jedná dále s tím, u koho má za to, že je dědicem.

Podle ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř., závisí-li však rozhodnutí o dědickém právu na zjištění sporných skutečností, odkáže soud usnesením po marném pokusu o smír toho z dědiců, jehož dědické právo se jeví jako méně pravděpodobné, aby své právo uplatnil žalobou. K podání žaloby určí lhůtu. Nebude-li žaloba ve lhůtě podána, pokračuje soud v řízení bez zřetele na tohoto dědice.

Z ustanovení § 175k odst. 1 o. s. ř. vyplývá, že soud po vyšetření podmínek dědického práva jedná dále s tím, u koho má za to, že je dědicem. Usnesením vydaným podle tohoto ustanovení může být rozhodnuto – jak vyplývá z jeho znění – pouze o tom, s kým (tj. s kterým z dosavadních účastníků řízení, mezi nimiž je spor o dědické právo) bude nadále jednáno jako s osobou, o níž lze mít důvodně za to, že je dědicem, a, je-li to potřebné, jaký je dědický titul této osoby (při pozitivním vymezení), popřípadě s kým (tj. s kterým z dosavadních účastníků řízení, mezi nimiž je spor o dědické právo) nadále nebude jednáno, neboť lze mít důvodně za to, že není dědicem (při negativním vymezení). Tímto usnesením se totiž řeší (vyšetřují) podmínky dědického práva pro účely průběhu řízení a má význam jen pro vymezení účastníků řízení o dědictví; na jeho základě soud v dědickém řízení považuje za účastníka řízení ve smyslu ustanovení § 175b, věty první, o. s. ř. tu osobu, o níž bylo pravomocně rozhodnuto, že s ní bude dále jednáno, popřípadě přestane považovat za účastníka řízení toho, o němž bylo pravomocně rozhodnuto, že s ním nadále nebude jednáno.

Vydání usnesení podle ustanovení § 175k odst. 1 o. s. ř. je na místě tehdy, jsou-li skutková tvrzení účastníků o rozhodných okolnostech shodná a závisí-li rozhodnutí o dědickém právu pouze na právním posouzení věci. Není-li tomu tak, má soud (soudní komisař) vzhledem k tomu, že v „nesporném“ dědickém řízení nemá z procesního hlediska možnost objasňovat sporné skutečnosti, postupovat způsobem stanoveným v ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř. Toto ustanovení soudu (soudnímu komisaři) ukládá, aby se pokusil uvedený spor o dědické právo vyřešit dohodou, tj. aby vyvinul úsilí směřující k tomu, že se rozhodné skutečnosti mezi účastníky uplatňujícími rozporná

dědická práva „stanou nespornými“. Nepodaří-li se soudu (soudnímu komisaři) uvedený spor vyřešit dohodou a skutečnosti rozhodné pro posouzení dědického práva zůstanou i po pokusu o odstranění sporu mezi účastníky sporné, vydá soud usnesení, kterým odkáže toho z účastníků, jehož dědické právo se jeví jako méně pravděpodobné, aby své právo uplatnil žalobou.

Výrok usnesení vydaného soudem v řízení o dědictví podle ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř. musí obsahovat údaj o tom, jakou žalobu má odkázaný účastník podat. Vzhledem k tomu, že § 175k odst. 2 o. s. ř. umožňuje odkázat dědice, aby žalobou uplatnil své dědické právo, odpovídá tomuto ustanovení – v závislosti na konkrétní procesní situaci – žalobní petit buď na určení, že žalobce je dědicem po zůstaviteli, nebo že žalovaný (některý ze žalovaných) není dědicem po zůstaviteli. Sporné skutečnosti nebo právní otázky, které jsou pro takovéto určení významné (např. že důvody vydědění nejsou dány), představují jen posouzení předběžné otázky, které se neuvádí ve výroku, ale jen v důvodech rozhodnutí.

Na rozdíl od právní úpravy dříve obsažené v § 18 zákona č. 95/1963 Sb. ve znění pozdějších předpisů, nyní platný § 175k odst. 2 o. s. ř. neumožňuje, aby způsobitelným předmětem sporného řízení, zahájeného na základě odkazu dědického soudu, bylo jen určení sporné skutečnosti nebo sporné právní otázky, byť by byla významná pro posouzení dědického práva.

Ve výroku usnesení podle § 175k odst. 2 o. s. ř. musí soud také určit k podání žaloby lhůtu. Tato lhůta je procesní lhůtou soudcovskou, kterou soud může prodloužit (§ 55 o. s. ř.), nemůže ji však prominout (§ 58 o. s. ř. a contr.). Vzhledem k tomu, že s marným uplynutím lhůty, stanovené k podání žaloby, je spojen následek, že soud (soudní komisař) pokračuje v řízení „bez zřetele na tohoto dědice“ (§ 175k odst. 2, věta třetí, o. s. ř.), musí být o prodloužení lhůty nejen požádáno, ale i rozhodnuto ještě před uplynutím původně stanovené lhůty.

Jestliže odkázaný účastník (dědic) nebude ve věci úspěšný nebo jestliže vůbec žalobu ve stanovené lhůtě nepodá, má to za následek, že soud (soudní komisař) – jak uvádí § 175k odst. 2, věta třetí, o. s. ř. – „pokračuje v řízení bez zřetele na tohoto dědice.“ Uvedené v konkrétní situaci znamená, že dědic, který byl odkázán na žalobu na určení, že je dědicem po zůstaviteli, přestává být účastníkem dědického řízení a soud (soudní komisař) pokračuje v dědickém řízení bez zřetele na tuto osobu. Byli-li dědic odkázán na žalobu na určení, že jiný účastník není dědicem po zůstaviteli, znamená to, že v dědickém řízení bude pokračováno i s osobou, jejíž dědické právo odkázaný účastník popíral.

Stejné právní následky, které jsou spojeny s tím, že odkázaný účastník nepodal žalobu, nastávají tehdy, jestliže žalobu sice podal, ale byla odmítnuta (§ 43 odst. 2) nebo o ní bylo řízení zastaveno (např. podle § 104 pro nedostatek podmínek řízení).

Žalobu, která je podána po uplynutí stanovené lhůty musí soud zamítnout, neboť – jak výše uvedeno – po marném uplynutím lhůty, stanovené k podání žaloby soud (soudní komisař) pokračuje v řízení o dědictví „bez zřetele na tohoto dědice“ (§ 175k odst. 2, věta třetí, o. s. ř.).

Výše popsané důsledky toho, že odkázaný účastník (dědic) nebude ve věci úspěšný nebo jestliže vůbec žalobu ve stanovené lhůtě nepodá (soud „pokračuje v řízení bez zřetele na tohoto dědice“), nastanou ovšem pouze v případě, že usnesení, kterým byl účastník (dědic) odkázán k podání žaloby, splňuje požadavky vymezené ustanovením § 175k odst. 2 o. s. ř. (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2004, sp. zn. [30 Cdo 493/2004](#), uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 84, ročník 2005). V posuzovaném případě výrok usnesení Okresního soudu Brno-venkov ze dne 19. 4. 2000, vydaného v řízení o dědictví po zůstaviteli, nevyhovuje požadavkům vymezeným ustanovením § 175k odst. 2 o. s. ř., neboť neodkazuje žalobce (dědice zůstavitele) k podání žaloby na určení jeho dědického práva po zůstaviteli. Důsledky vyplývající z ustanovení § 175k odst. 2, věty třetí, o. s. ř. (soud „pokračuje v řízení bez zřetele na tohoto dědice“) proto – z

důvodů výše uvedených – v dané věci nemohou nastat.

Žaloba podaná ve smyslu ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř. není určovací žalobou ve smyslu § 80 písm. c) o. s. ř., ale je žalobou na určení právní skutečnosti, u níž naléhavý právní zájem vyplývá z právního předpisu. Taková žaloba proto nemůže být zamítnuta pro nedostatek naléhavého právního zájmu na požadovaném určení a žalobce není povinen tvrdit a prokazovat skutečnosti o takovém právním zájmu. Tyto závěry ovšem platí opět pouze v případě, že žaloba splňuje požadavky vymezené ustanovením § 175k odst. 2 o. s. ř.; v opačném případě je na místě na žalobu klást požadavky vymezené ustanovením § 80 písm. c) o. s. ř., včetně povinnosti žalobce tvrdit a prokazovat skutečnosti svědčící o naléhavém právním zájmu na požadovaném určení (srov. Zprávu projednanou a schválenou občanskoprávním kolegiem Nejvyššího soudu ČSR ze dne 18. 6. 1982, sp. zn. [Cpj 165/81](#), uveřejněnou ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 49, ročník 1982).

Podle ustanovení § 80 písm. c) o. s. ř. žalobou (návrhem na zahájení řízení) lze uplatnit, aby bylo rozhodnuto o určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není, je-li na tom naléhavý právní zájem.

Podle ustálené judikatury soudů naléhavý právní zájem o určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není, je dán zejména tam, kde by bez tohoto určení bylo ohroženo právo žalobce nebo kde by se bez tohoto určení jeho právní postavení stalo nejistým. Žaloba domáhající se určení podle ustanovení § 80 písm. c) o. s. ř. nemůže být zpravidla opodstatněna tam, kde lze žalovat na splnění povinnosti podle ustanovení § 80 písm. b) o. s. ř. (srov. například rozsudek býv. Nejvyššího soudu ČSR ze dne 24. 2. 1971, sp. zn. [2 Cz 8/71](#), uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 17, ročník 1972). Vyslovený předpoklad však nelze chápat všeobecně. Prokáže-li žalobce, že má právní zájem na tom, aby bylo určeno určité právo nebo právní poměr, přestože by mohl žalovat přímo na splnění povinnosti, nelze mu určovací žalobu odepřít. Za nedovolenou – při možnosti žaloby na plnění – lze považovat určovací žalobu jen tam, kde by nesloužila potřebám praktického života, nýbrž jen ke zbytečnému rozmnožování sporů. Jestliže se určením, že tu právní vztah nebo právo je či není, vytvoří pevný právní základ pro právní vztahy účastníků sporu (a předejde se tak žalobě o plnění), je určovací žaloba přípustná i přesto, že je možná také žaloba na splnění povinnosti podle ustanovení § 80 písm. b) o. s. ř. (srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 1997, sp. zn. 3 Cdon 1338/96, uveřejněný v časopise Soudní judikatura pod č. 21, ročník 1997).

V žalobě o určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není, musí žalobce vždy tvrdit a prokazovat skutečnosti, z nichž vyplývá, že má na požadovaném určení naléhavý právní zájem. Protože jde o procesní povinnost, je soud povinen žalobce o tom poučit (srov. § 5, § 118a odst. 1, 3 o. s. ř.). Zamítne-li soud určovací žalobu pro nedostatek naléhavého právního zájmu, aniž žalobce o uvedené procesní povinnosti poučí, zatíží tím řízení vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2001, sp. zn. [20 Cdo 450/2000](#), uveřejněný v časopise Soudní judikatura pod č. 51, ročník 2002).

V případě, kdy usnesení, kterým byl účastník (dědic) v řízení o dědictví odkázán k podání žaloby, nesplňuje požadavky vymezené ustanovením § 175k odst. 2 o. s. ř., a žalobce podá žalobu v souladu s takovým usnesením, je na soudu, který o žalobě rozhoduje, aby žalobce poučil rovněž o náležitostech řádné žaloby ve smyslu ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř. (§ 5 o. s. ř.). Toto poučení bude zpravidla tvořit logický celek s poučením již výše popsáním (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2005, sp. zn. [30 Cdo 940/2004](#), uveřejněný v časopise Soudní judikatura pod č. 138, ročník 2005).

Z obsahu spisu vyplývá, že i přes to, že usnesení, kterým byl účastník (dědic) v řízení o dědictví po zůstaviteli odkázán k podání žaloby, nesplňuje požadavky vymezené ustanovením § 175k odst. 2 o. s. ř. a žalobce podal žalobu v souladu s tímto (nesprávným) usnesením, nedostalo se mu ani od soudu prvního stupně, ani od soudu odvolacího poučení o náležitostech řádné žaloby ve smyslu ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř. (§ 5 o. s. ř.). Tím je řízení – s ohledem na výše uvedené – zatíženo vadou, která

mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

Z odůvodnění dovoláním napadeného rozsudku současně není zřejmé, zda odvolací soud vycházel ze závěru, že žaloba v posuzovaném případě splňuje požadavky vymezené ustanovením § 175k odst. 2 o. s. ř., či zda uzavřel, že se jedná o určovací žalobu ve smyslu § 80 písm. c) o. s. ř. odpovídající požadavkům tohoto zákonného ustanovení (tj. především požadavku existence naléhavého právního zájmu žalobce na požadovaném určení). V případě obou těchto v úvahu přicházejících závěrů by se však nejednalo o závěr správný. Žaloba v dané věci totiž – jak výše vysvětleno – požadavky vymezené ustanovením § 175k odst. 2 o. s. ř. nesplňuje a skutečnosti prokazující naléhavý právní zájem žalobce na požadovaném určení v této věci nebyly ani provedenými důkazy prokázány, ani nevyšly v řízení najevo.

Z uvedeného vyplývá, že rozsudek odvolacího soudu není správný. Nejvyšší soud jej proto podle ustanovení § 243b odst. 2, části věty za středníkem, o. s. ř. zrušil. Protože důvody, pro které byl zrušen rozsudek odvolacího soudu, platí i na rozsudek soudu prvního stupně, zrušil Nejvyšší soud i toto rozhodnutí a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243b odst. 3, věta druhá, o. s. ř.).